

ВІДГУК

на освітньо-наукову програму «Археологія та антропологія» з підготовки докторів філософії (PhD) з історії та археології третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю В9 – історія та археологія галузі знань – культура, мистецтво та гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма «Археологія та антропологія» підготовки докторів філософії за спеціальністю В9 — історія та археологія, що реалізується Інститутом археології НАН України, розроблена із врахуванням найновіших здобутків галузей історичних та природничих наук, відповідає сучасним вимогам до підготовки фахівців високого рівня у сфері гуманітарного знання.

Програма розроблена на основі новітніх дослідницьких підходів і чітко орієнтована на фундаментальні наукові дослідження в археології, культурній та фізичній антропології. ОНП охоплює 231 кредит ЄКТС, з яких 51 припадає на освітню складову. У поєднанні із 180 кредитами ЄКТС наукової підготовки програма комплексно забезпечує системну підготовку здобувачів в сфері методології, сприяє фаховій спеціалізації та формує ґрунтовні дослідницькі навички у здобувачів.

Фахівці проєктної групи з розробки «Програми» органічно поєднали теоретико-методологічний, джерелознавчий та пам'яткознавчий, аналітичний та історіографічний напрямки, що забезпечує формування у здобувача здатності здійснювати самостійний науковий пошук, вирішувати актуальні загальнотеоретичні і прикладні наукові завдання, робити узагальнення наукових результатів та представляти їх у вигляді висновків, положень наукової новизни, практичних рекомендацій як власного внеску у розвиток сучасної історичної науки. Серед дисциплін «Програми» включені такі важливі курси, як «Урбаністичні процеси на території України у давнину (5 тис. до н.е. – 13 ст. н.е.)», «Робота з просторовими даними в археології», «Польова антропологія для археологів», «Історична антропологія та біоархеологія України». Останні два курси особливо важливі для формування висококваліфікованих дослідників в галузі міської та рятівної археології. При всій простоті назви, надзвичайно важливим є курс «Археологічна термінологія», який, окрім формування у аспірантів навичок до створення археологічних класифікацій, сприяє уніфікації та виробленню питомо української наукової археологічної мови досліджень. Усі зазначені курси викладаються провідними спеціалістами Інституту археології НАН України, які володіють найвищим рівнем теоретичних та практичних знань. Важливою складовою «Програми» є наукове та інформаційне забезпечення, коли здобувачі мають необмежений доступ до наукового архіву та польової документації експедицій, фондів Наукової бібліотеки та її ресурсів, Наукових фондів Інституту археології та Археологічного музею. З метою успішної реалізації «Програми» Інститут археології НАН України має укладені договори про співпрацю з 20 вищими навчальними закладами України та 23 закордонними закладами вищої освіти та науково-дослідними інституціями. Усе це створює потужне ресурсне середовище для реалізації дослідницької компоненти програми. Здобуття науково-дослідної польової археологічної практики відбувається завдяки участі у археологічних експедиціях Інституту археології

НАН України, що формує відповідні компетентності у здобувачів: навички наукового аналізу, вміння працювати з міждисциплінарними даними, знання джерельної бази, досвід участі в експедиційній роботі та підготовці публікацій.

Підсумковою формою атестації здобувачів освітнього рівня доктора філософії є публічний захист дисертації із дотриманням вимог до академічної доброчесності, що забезпечує якість здобутої кваліфікації. Внаслідок різновекторності складових освітньо-наукової програми випускники можуть бути працевлаштовані у наукових установах, закладах вищої освіти, музеях, охоронних організаціях, відповідних підрозділах державних адміністрацій України різного рівня підпорядкування на посадах, що потребують кваліфікації доктора філософії з історії та археології, зокрема на посадах наукових консультантів, експертів, аналітиків у дослідницьких установах і підрозділах підприємств, установ, організацій.

Загалом, рецензована освітньо-наукова програма відповідає найкращим практикам підготовки молодих дослідників, є актуальною, інноваційною та відповідає критеріям Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Її реалізація сприятиме підготовці фахівців, здатних до ефективної наукової, педагогічної та проектної діяльності у сфері історії та археології, пам'яткоохоронної діяльності та збереження культурної спадщини України.

Освітньо-наукову програму рекомендую до затвердження.

Доцент кафедри археології
та історії стародавніх цивілізацій
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
кандидат історичних наук,
Анастасія БАУКОВА

Підпис *Баукова Анастасія*
ПІДТВЕРДЖУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
Львівського національного
університету імені Івана Франка
Господар

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

04070, м. Київ, вул. Г. Сковороди, 2, тел.: (044) 425-60-59, www.ukma.edu.ua, код ЄДРПОУ 16459396

31.08.2026 № 14/1159

на № _____

**Відгук на освітньо-наукову програму «Археологія та антропологія»
третього (освітньо-наукового / освітньо-творчого) рівня вищої освіти
за спеціальністю В9 – Історія та археологія
галузі знань В – Культура, мистецтво та гуманітарні науки**

Рецензована освітньо-наукова програма підготовки докторів філософії за спеціальністю В9 «Історія та археологія», що реалізується Інститутом археології НАН України, є актуальною та відповідає сучасним вимогам до підготовки фахівців найвищого рівня у сфері гуманітарного знання. Програма орієнтована на формування дослідницьких компетентностей, необхідних для проведення самостійних наукових досліджень, а також передбачає поєднання фундаментальної підготовки з набуттям практичних навичок, актуальних для сучасної археології та антропології.

Обсяг освітньо-наукової програми становить 231 кредит ЄКТС, з яких 51 кредит припадає на освітню складову. Така структура забезпечує належний баланс між загальнонауковою, фаховою та дослідницькою підготовкою здобувачів. Зміст програми охоплює хронологічні та тематичні блоки, загальнонаукові дисципліни, методологічні курси, а також компоненти, спрямовані на формування практичних дослідницьких навичок.

Важливою перевагою програми є її орієнтація на сучасні методи археологічних досліджень та міждисциплінарний характер підготовки. Особливо позитивно слід відзначити запровадження нових курсів, присвячених просторовому розвитку поселень на території України та роботі з просторовими даними в археології. Такий напрям підготовки відповідає сучасним тенденціям розвитку археологічної науки, зокрема активному використанню геоінформаційних технологій, просторового аналізу та цифрових методів опрацювання археологічних джерел. Реалізація освітніх компонентів за участю провідних фахівців Інституту археології НАН України забезпечує належний рівень їхнього наукового та методичного наповнення.

Суттєвою перевагою програми є також наявність розвиненої дослідницької інфраструктури. Доступ здобувачів до наукового архіву, бібліотеки та фондів колекцій, а також можливість участі в археологічних експедиціях створюють сприятливі умови для формування практичних дослідницьких компетентностей і безпосереднього залучення аспірантів до наукової роботи.

Позитивної оцінки заслуговує передбачена програмою форма підсумкової атестації у вигляді публічного захисту дисертації. Дотримання принципів академічної доброчесності та встановлених вимог до проведення атестації

забезпечує належний рівень контролю якості підготовки здобувачів та об'єктивності оцінювання результатів їхньої наукової роботи.

Зміст програми забезпечує формування компетентностей, які є затребуваними як в академічному середовищі, так і в ширшій сфері культурної спадщини. Випускники можуть реалізувати себе у наукових установах, закладах вищої освіти, музеях, установах системи охорони культурної спадщини, органах державної влади та місцевого самоврядування, а також у проєктній та експертній діяльності. Важливим є те, що програма поєднує академічну підготовку з практичною орієнтацією на дослідження, збереження, охорону та популяризацію археологічної спадщини.

Здобувачі, які завершили навчання за цією програмою, мають володіти комплексом компетентностей, необхідних для самостійної професійної діяльності: здатністю здійснювати критичний аналіз археологічних та історичних джерел, застосовувати сучасні методи дослідження, працювати з міждисциплінарними даними, використовувати результати польових та лабораторних досліджень, брати участь у наукових проєктах і готувати результати досліджень до академічної публікації. Окремо слід відзначити можливість набуття досвіду науково-педагогічної діяльності, що є важливою складовою підготовки докторів філософії.

Загалом освітньо-наукова програма «Археологія та антропологія» справляє позитивне враження та відповідає сучасним підходам до підготовки молодих дослідників. Її зміст поєднує традиції академічної підготовки з новітніми методами археологічних досліджень, міждисциплінарними підходами та практичною орієнтацією. Програма відповідає основним вимогам до освітньо-наукових програм третього рівня вищої освіти та створює належні умови для підготовки фахівців, здатних здійснювати самостійні наукові дослідження, провадити науково-педагогічну діяльність і застосовувати набуті компетентності у сфері археології, історії та охорони культурної спадщини.

Рекомендую освітньо-наукову програму «Археологія та антропологія» до затвердження.

Кандидат історичних наук, доцент

Завідувач кафедри археології

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Олег Білінський

ВІДГУК
на освітньо-наукову програму «Археологія та антропологія»
третього (освітньо-наукового / освітньо-творчого) рівня вищої освіти
за спеціальністю В9 – історія та археологія
галузь знань В – культура, мистецтво та гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма (далі – ОНП), спрямована на підготовку докторів філософії за спеціальністю В9 – історія та археологія, яка розроблена у Інституті археології НАН України, максимально враховує вимоги до підготовки фахівців сучасного рівня у сфері гуманітарного знання. Програма орієнтована на знайомство майбутніх дослідників та вільне володіння ними сукупністю інформації про сучасні фундаментальні розробки, передовсім, у сфері археології та антропології. ОНП охоплює 231 кредит ЄКТС, у тому числі на освітню складову припадає 51 кредит ЄКТС (навчальні заняття), на наукову складову – 180 кредитів ЄКТС. Такий розподіл навчального навантаження дасть змогу аспірантам та здобувачам отримати як необхідний рівень теоретичної та методологічної підготовки, так і необхідні дослідницькі навички, у тому числі ті, що мають безпосереднє відношення до майбутньої практичної роботи фахового археолога та антрополога.

Знайомство з ОНП свідчить, що для викладання залучені провідні фахівці Інституту археології НАН України, які мають чималий досвід у вивченні археології та давньої історії України у певні культурно-хронологічні періоди. Також, на потребу часу, пропонується новий для подібного роду програм курс, спрямований на роботу з просторовими даними у археології. Без володіння такими знаннями вже важко уявити собі сучасну археологічну науку. Слід відмітити також курс, який вперше запропоновано читати фахівцям з історії та археології та який, впевнена ще знайде своє місце і у підготовці відповідних фахівців не лише у Інституті археології НАН України. Йдеться про теоретичний курс, присвячений розвитку урбаністичних процесів в Україні. За успішного проходження цього курсу можна порекомендувати на майбутнє розширити його хронологічні рамки.

Випускники рецензованої програми у майбутньому поповнять лави науковців з означеної спеціальності; вони цілком зможуть реалізувати отримані навички і у роботі у численних музейних закладах України; у сфері захисту культурної і археологічної спадщини у органах законодавчої і виконавчої влади всіх рівнів; нарешті – як викладачі ЗВО. Рецензована програма повною мірою забезпечує континуїтет професії археолога та антрополога.

Виходячи із сказаного, вважаю, що ОНП «Археологія та антропологія» цілком відповідає сучасним вимогам до підготовки фахівців у галузі знань В – культура, мистецтво та гуманітарні науки, є актуальною та новаторською. За такими критеріями ця програма відповідає вимогам, які висуваються Національним агентством із забезпечення якості освіти. Рекомендую затвердити ОНП «Археологія та антропологія», розроблену в Інституті археології НАН України.

Доктор історичних наук,

заступник директора з наукової роботи Інституту українознавства

Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Н.О. Гаврилюк

Підпис Н.О. Гаврилюк засвідчую

Директор НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

Р.О. Додонов

Рецензія

на освітньо-наукову програму профілю «Археологія та антропологія» зі спеціальності В9 – історія та археологія третього освітньо-наукового рівня освітньої кваліфікації доктора філософії (Київ 2025)

У розділі «Загальна інформація» чітко сформульована мета програми: «Забезпечити, на основі ступеня магістра (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста), висококваліфіковану підготовку фахівця ступеня доктора філософії у археології та антропології, шляхом здобуття ним компетентностей, достатніх для виконання оригінальних наукових досліджень, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а також підтримку здобувача у ході підготовки та захисту дисертації». Великий розділ «Характеристика...» містить підрозділи з предметної області, орієнтації освітньої програми, основного фокусу освітньої програми та спеціалізації. Звертає на себе увагу наявність дуже важливого розділу «Працевлаштування випускників та продовження освіти», бо не є зайвим питання: де знайдуть роботу доктори філософії з історії та археології після захисту дисертації? Автори програми вважають, що передбачається їх працевлаштування на посадах наукових і науково-педагогічних працівників в наукових установах і закладах вищої освіти, на інших посадах, що потребують кваліфікації доктора філософії з історії та археології, зокрема на посадах наукових консультантів, експертів, аналітиків у дослідницьких установах і підрозділах підприємств, установ, організацій.

Під продовженням освіти мається на увазі «Навчання впродовж життя для розвитку і самовдосконалення у науковій та професійній сферах діяльності, а також в інших споріднених галузях наукових знань».

У програмі увага звертається також на форми та способи навчання, систему оцінювання, види та форми контролю знань. Під програмними компетентностями маються на увазі: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, здатність працювати в міжнародному контексті, здатність

генерувати нові ідеї (креативність), здатність розв'язувати комплексні проблеми археології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Також програма торкається спеціальних (фахових) компетентностей, нормативних результатів навчання, ресурсного (кадрового, матеріально-технічного, інформаційного та навчально-методичного), технічного, інформаційного і навчально-методичного забезпечення реалізації програми, академічної мобільності. Власне сама освітньо-наукова програма (ОНП) «Археологія та антропологія» включає певні компоненти, орієнтовні тематичні напрями дослідницької діяльності здобувачів наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності В9 – історія та археологія. Структура ОНП цілком обґрунтовано поділяється на цикл обов'язкових дисциплін та коло дисциплін за вибором аспіранта. Навчальні дисципліни (надано їх каталог) подано за роками навчання та семестрами. Репрезентовано форми атестації здобувачів вищої освіти, вимоги до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, вимоги до публічного захисту. До програми додається план навчального процесу.

Рецензована програма досить професійно складена освіченими фахівцями і відображає повне розуміння її авторами системи підготовки наукових кадрів третього освітньо-наукового рівня з археології у напрямі міждисциплінарних досліджень.

Докт. іст. наук, професор кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, член-кореспондент Германського археологічного інституту

Михайло ЛЮБИЧЕВ

25.08.2026.

Деп. історично-археологічного факультету
Кушнірков С.С.

Рецензія

на освітньо-наукову програму «Археологія та антропологія»

спеціальності В9 «Історія та археологія»

освітньої кваліфікації «Доктор філософії»

Інституту археології НАН України

Рецензована ОНП «Археологія та антропологія» має виключний характер, оскільки вона повинна забезпечити підготовку фахівців-археологів найвищої кваліфікації у межах України. Звідси випливають високі вимоги до її змісту та намічених шляхів реалізації у ході освітнього процесу. У програмі вказано, що метою навчання є підготовка висококваліфікованих кадрів для ефективного створення нового знання та розробки успішних стратегій і концепцій національного розвитку.

Показово, що важливою складовою програми є значна, власне історична складова, яка досягається орієнтацією здобувачів на здійснення історичних реконструкцій на основі археологічного матеріалу. Зміст предметної області охоплює період від найдавніших часів до ранньої модерної доби.

Велика увага приділена формуванню у здобувачів абстрактно-логічного креативного мислення. Серед основних напрямків освітнього процесу слід вказати на важливість вивчення проблем історичної антропології та моделювання соціально-історичних процесів у давніх суспільствах.

Освітньо-наукова програма містить добре виписані компетентності, які доповнюються матрицею їх забезпечення відповідними освітніми компонентами. Позитивною є умова володіння іноземною мовою на високому рівні, достатньому для презентації наукових результатів, розуміння фахових наукових текстів, а також формування вміння спілкування цією мовою у іншомовному науковому і професійному середовищі.

Серед переваг даної програми виступає її добре матеріально-технічне забезпечення, а саме, користування фондами Наукової бібліотеки Інституту археології та Науковим архівом та Науковими фондами Археологічного музею.

Загальний обсяг освітньо-наукової програми становить 231 кредит ЄКТС. З яких на освітню складову відведено 51 кредит (причому, навчальне навантаження впродовж трьох років поступово знижується, вивільняючи час для наукової роботи здобувачів). Наукова складова ОНП у об'ємі 180 кредитів передбачає проведення власного наукового дослідження, оформленого у вигляді дисертації, та публікацію основних його наукових результатів. Підсумковою формою атестації здобувачів освітнього рівня доктора філософії є публічний захист дисертації на четвертому році навчання.

Серед орієнтовних тематичних напрямів дослідницької діяльності слід наголосити на важливості впровадження концепції національної ідентичності на основі археологічних та історичних джерел.

Перелік освітніх компонентів (дисциплін) програми забезпечує досягнення її мети та виконання поставлених завдань. Як видно із Додатку Б вивчення цих компонентів забезпечується провідними спеціалістами Інституту.

Використання потенціалу археологічної освіти поза межами Інституту археології забезпечується його широкими зв'язками, які підтверджуються переліком закладів вищої освіти України та наукових установ світу, які мають укладені договори про співпрацю з Інститутом.

Загалом ОНП «Археологія та антропологія» спеціальності В9 «Історія та археологія» освітньої кваліфікації «Доктор філософії» Інституту археології НАН України є збалансованою, відповідає сучасним вимогам і може запроваджуватись у освітньому процесі.

Рецензент

Панишко С.Д., кандидат іст. наук, доцент
кафедри історії України та археології

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

